

Een persvorm en
tabakspijpen van de
Pacifictie van Gent,
1576-1876 (1976)
Pagina 14

Hergebruik van een 'Oranje
huis' transfer.
Pagina 6

Opvallend pijpje uit
onrustige tijden
Pagina 3

Een persvorm en tabakspijpen van de Pacificatie van Gent, 1576-1876 (1976)

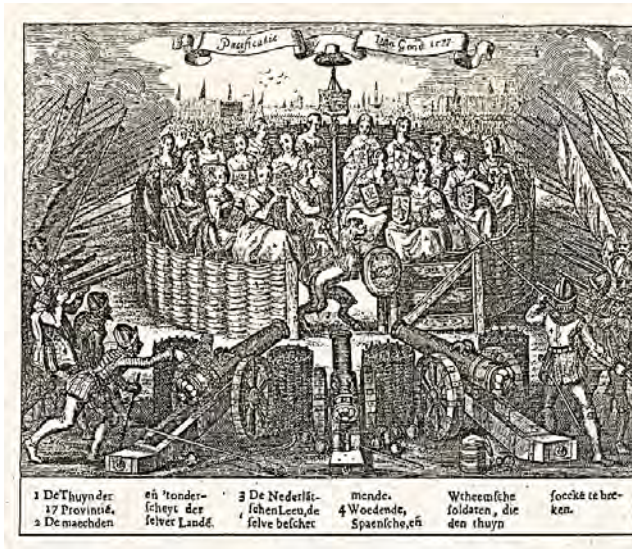
Bert van der Lingen (*bertvanderlingen@tabakspijp.nl*)

Inleiding

Op 8 november 1576 werd de Pacificatie van Gent gesloten, een overeenkomst tussen de gewesten van de Nederlanden om zich aaneen te sluiten in een Generale Unie. De pacificatie werd ondertekend in het Stadhuis van Gent. Dit politieke succes van Willem van Oranje was mogelijk dankzij de plundering van Antwerpen door Spaanse soldaten die hun onbetaalde soldij wilden aanvullen. Dit werd de Spaanse Furie genoemd. Hierdoor was een sterk anti-Spaanse stemming ontstaan. De openlijke opstand tegen koning Filips II was al op 1 april 1572 in Holland begonnen.

De Oranje aanhangers namen Gent over en de Staten van Brabant riepen de Staten-Generaal bijeen. Met de Pacificatie van Gent (1576) sloten de Staten

van Brabant, Artesië, Vlaanderen, en Henegouwen een overeenkomst met de Staten van Holland en Zeeland, en namen de Prins van Oranje aan als hun stadhouder. Een van de afspraken was dat de Spaanse troepen de Nederlanden moesten verlaten.

Afb. 1. Allegorie op de Pacificatie van Gent, 1576. Bron: Wikipedia.

Viering 300ste herdenking

In september 1876 vond de viering plaats van de 300ste verjaardag van de pacificatie van Gent. Er vonden talrijke festiviteiten plaats waaronder de opvoering van een historisch drama, concerten en volksfeesten. Het

hoogtepunt vormde een historische rondgang door de straten van Gent door talrijke verenigingen. Er werden diverse gedenkpenningen geslagen en allerlei andere voorwerpen en snuisterijen. Er werden bijvoorbeeld 'pacificatie sigaren' gemaakt die in een fraaie koker met het portret en het wapen van Marnix van St. Aldegonde waren verpakt. (1)

Het Goudse gemeentebestuur werd door de feestcommissie in Gent op de hoogte gehouden van allerlei festiviteiten en deed zelf ook op bescheiden schaal mee door bij de firma Van der Want een speciale pijp te bestellen die naar Gent zou worden verzonden. Op 25 juli 1876 verscheen onderstaand bericht in *Het nieuws van den dag*:

'Voortdurend ontvangen wij vanwege het Gemeentebestuur van Gent mededelingen omtrent den voortgang der voorbereidselen voor de Pacificatiefeesten, aldaar te houden. We meenden niet al de medegedeelde bijzonderheden, voornamelijk de inrichting van den historischen optocht betreffende, in ons blad te moeten opnemen; genoeg zij het te verklaren, dat wij den indruk kregen, dat wellicht maar zelden zooveel ijver, kunde en studie aan een optocht zijn ten koste gelegd als aan deze. De feesten beloven inderdaad schitterend te zullen zijn. Ook in Nederland leverde er een bescheiden bijdrage toe, in den vorm van Goudsche "Pacificatiepijpen", aan de commissie ten geschenke gezonden door den Heer P. van der Want, pijpenfabrikant te Gouda. De commissie vindt de pijpen, die toepasselijke opschriften en de Belgische en Nederlandsche wapens dragen, zeer aardig en het geschenk zeer origineel.'

Afb. 2.
Pacificatie-
pijp, Zenith,
Firma P.J.
van der
Want Azn.,
1976.
Collectie
Tabaks-
historisch
Museum
Delft, foto
Bert van
der Lingen.

Op 26 juli 1876 verscheen onderstaand bericht in de *Goudsche Courant*:
'De commissie voor de feesten der Pacificatie van Gent heeft dezer dagen uit Gouda een zeer eigenaardig geschenk ontvangen. De heer P. van der Want, pijpenfabrikant alhier, heeft opzettelijk groote pijpen voor de feesten laten maken en er een mandje als eeregeschenk voor de commissie alsook aan den burgemeester van Gent van gezonden. Die pijpen zijn waarlijk zeer fraai, op den kop staat aan den eenen kant het schild van Belgie en aan den anderen kant dat van Holland met het opschrift: Pacificatie van Gent. Langs den steel der pijp leest men aan de eene zijde: Prins Willem van Oranje - Jan Van der Linden, abt - Philips Van Marnix 8 Nov. 1576; - Aug. 1876. Graaf Ch. de Kerchove Burgemeester van Gent. - Men mag verwachten, dat deze historische pijpen weldra zeer populair zullen worden: want het is een gelukkige gedachte geweest de twee wapens van Noord en Zuid benevens eenige beroemde namen, die met de Pacificatie innig verbonden zijn, er op te brengen.'

Afb. 3. Detail van de pacificatiepijp in afb. 2. Collectie Tabaks-historisch Museum Delft, foto Bert van der Lingen.

De Pacificatiepijp, 300-jarige herdenking 1876

De in 1876 door de Firma P. van der Want Gzn. gemaakte herinneringspijp heeft op de vormnaden blaadjes. Links op de ketel staat tussen bladertakken het gekroonde wapen van Holland en rechts de gekroonde staande leeuw, het wapen van de Zuidelijke-Nederlanden. Langs de ketelrand lezen we PACIFICATIE VAN GENT. Links op de steel staat de tekst: TER EERE AAN 'T VOLK VAN ARTEVELDE SEPT. 1876 GRAAF CH: DE KERCHOVE, BURGEMEESTER VAN GENT en rechts PRINS WILLEM I VAN ORANIE, IAN VAN DER LINDEN, ABT. PHILIPS VAN MARNIX. 8 NOV: 1576". Jan van der Linden was abt van Sinte Geertruyden tot Loven en Filips van Marnix was heer van Sint-Aldegonde.

Voor zover bekend is slechts één complete pacificatiepijp uit 1876 bewaard gebleven. Deze ligt sinds de jaren dertig van de 20e eeuw in het Belgische

Museum van Deinze en de Leiestreek. De pijp is eigendom van de lokale heemkundige kring. (2) De lengte van deze pijp (inclusief ketel) bedraagt 55.8 centimeter en is op de hiel gemerkt met *WS gekroond*. (3) Ook het Stedelijk Museum te Gouda heeft indertijd een Pacificatiepijp gekregen. Die werd op 7 juni 1877, ruim tien maanden na de herdenking, door G. C. van der Want aan het museum geschonken. (4) In de catalogus van het Stedelijk Museum te Gouda uit 1885 staat de pijp ook nog vermeld. (5)

De persvorm van de Pacificatiepijp, 1876

De Pacificatiepijp is slechts kort in productie geweest. Kennelijk verwachtte de Firma P. van der Want Gzn. na de feesten in Gent geen verdere orders uit België. Ruim vier maanden na de introductie van de Pacificatiepijp werd de originele persvorm, samen met een kistje met andere herdenkingspijpen, door Van der Want aan het stadsbestuur van Gent geschonken. Een interessante mededeling hierover vinden we in de *Goudsche Courant* van 8 december 1876. (6):

'De heer P. van der Want, pijpenfabriekant te Gouda, de vervaardiger der Gentsche Pacificatiepijp heeft aan ons stedelijk bestuur als geschenk toegezonden den koperen vorm, welke tot de vervaardiging dier pijp gediend heeft. Die koperen vorm is gesloten in een fraai eikenhouten kistje met glazen deksel. Langs beide kanten van den vorm is eene pijp vastgehecht. Het is schipper Nijgh, varende van Rotterdam op Gent, die in eigen persoon het geschenk overhandigd heeft, zooals hem door den heer van der Want de last was opgedragen. Bij gemeld geschenk was nog een ander gevoegd, nl. een kistje, bevattende verscheidene pijpen, door den heer van der Want vervaardigd bij gelegenheid van verschillende merkwaardige plechtigheden. De geschenken van den heer van der Want zullen in het museum van merkwaardige voorwerpen en oudheden bewaard worden. De Pacificatiepijpen zullen weldra zeldzaam zijn, want er worden geen meer vervaardigd.'

Het Museum van Merkwaardige Voorwerpen en Oudheden is indertijd omgedoopt tot het Stadsmuseum Gent. Navraag bij de conservator leverde geen informatie op. Volgens Steels zouden de persvorm en een exemplaar van de pijp zich in het Museum van Volkskunde te Gent bevinden. (7) Dit museum heet thans Het Huis van Alijn. Maar ook hier bevindt de persvorm zich niet (meer) en mogelijk is het in een andere collectie opgenomen. Volgens de Oost-Vlaamse Zanten is 'op 3 juli 1976 aan de VZW Pacificatie van Gent een bronzen gietvorm van de stenen pijp Pacificatie van Gent-viering anno 1876' in bruikleen gegeven. (8) Het moet niet uitgesloten worden dat de vorm in 1976 in bruikleen is gegeven om aan Gouda te worden uitgeleend om de herdenkingspijpen in te laten maken.

De Pacificatiepijp, 400-jarige herdenking 1976

In 1976 kreeg de Zenith, firma P.J. van der Want Azn., namelijk opnieuw opdracht uit Gent om Pacificatiepijpen te vervaardigen. Ditmaal kregen zij deze opdracht van het Gentse stadsbestuur ter gelegenheid van de 400-jarige herdenking. De in België verblijvende persvorm werd door vertegenwoordigers van de stad Gent naar Dirk van der Want, firmant van de Zenith gebracht. (9) Daar werden de pijpen door Steef van Loon in een kleine oplage van 250 stuks vervaardigd. Hiervan gingen er 200 naar de stad Gent en 50 bleven in Gouda. (10) De in 1976 gemaakte pijpen zijn in tegenstelling tot die uit 1876, niet voorzien van een gestempeld hielmerk. De pijpen werden verpakt in een kartonnen doos met houtzaagsel, met etiket bedrukt met het opschrift 'ZENITH GOUDA HOLLAND' en 'Ao. 1749'. (11) Van deze uitgave zijn vier exemplaren bekend. Het Amsterdam Pipe Museum heeft twee exemplaren in de collectie en ook het Tabakshistorisch Museum in Delft heeft een pacificatiepijp. Louis Bracco Gartner, eigenaar van dit museum, heeft de pijp indertijd persoonlijk van Dirk van der Want gekregen. Bracco Gartner had een tabakswinkel in Delft en kwam daardoor nogal eens in Gouda om doorrokers en lakpunten te kopen bij de firma Van der Want. (12)

Noten:

1. *Middelburgsche Courant*, 22-08-1876.
2. Vriendelijke mededeling Wim Lammertijn, conservator van het Museum van Deinze en de Leiestreek, 12-01-2017.
3. Museum van Deinze en de Leiestreek onder objectnr. 84.Pi.9 (www.erfgoedinzicht.be)
4. Met vriendelijke dank aan Julia Zwijnenburg, Collectiebeheerder Museum Gouda.
5. *Catalogus*, 1885, p.79, (nummer) 419: Pijp vervaardigd bij gelegenheid van het 300-jarig jubilé der Gendsche pacificatie waarvan de vorm aan de stad Gend geschonken is. Geschenkn van den heer G.C. van der Want.
6. Dit bericht was eerder verschenen op 6 december 1876 onder het stadsnieuws van de *Gazette van Gent* en in *De Standaard*.
7. Steels, 1976, p.171.
8. *Oost-Vlaamse Zanten* 1976, 51 (6), p. 233. Vriendelijke mededeling Ellen Ryckx, museum Huis van Alijn, 18-01-2017.
9. Duco, 1992, Oranjepropaganda, p.105.
10. Duco, 1992, Vorstelijke pijpen, p.92, nr. 255 en mededeling op de Website van het Amsterdam Pipe Museum: 'Pacifcatie van Gent', collectienummers APM 05.864 en APM 10.929 (www.pipemuseum.nl).
11. APM 05.864bis.
12. Louis Bracco Gartner, persoonlijke mededeling, 14-12-2016.

Literatuur:

- Catalogus van het Stedelijk Museum te Gouda*. Gouda, 1885.
- Duco, D.H., 1992. *De tabakspijp als oranjepropaganda*. Leiden
- Duco, D.H., 1992. *Vorstelijke pijpen, Inventarisatie van kleipijpen gewijd aan Nederland en Oranje*. Leiden
- Steels, M., 1976. 'De Pacificatiefeesten te Gent in 1876'. *Ghendtsche Tydinghen* 5 (1), p.161-180.